

Paavali ja Jaakob – onko kiistaa vanhurskauttamisesta?

Timo Eskola

Hyvät kuulijat, tänään on aiheenamme yksi Uuden testamentin kiinnostavimmista teologisista solmukohdista. Mikä on Jaakobin kirjeen suhde Paavalin opetukseen vanhurskauttamisesta? Kuten lähes kaikki teologit ja teologian opiskelijat tietävät, tämä on monimutkaiselta kuulostava asia ja siihen on tarjottu ties minkälaisia vastauksia historian aikana. Tässä luennossa emme lähde liikkeelle kohu-uutisista emmekä lööppeihin mahtuvista vastakkainasetteluista. Sen sijaan teemme sitä, mitä jokaisen teologin pitäisi aina tehdä: luemme Raamattua.

Jaakobin kirje on luonteeltaan selvästi juutalaiskristillinen. Tämä tarkoittaa sitä, että juutalaisen hurskauden perinne saa siinä merkittävämmän aseman kuin esimerkiksi Paavalin kirjeissä. Siksi Jaakobin kirjeen suhde Paavalin kirjeisiin onkin usein nähty ongelmallisena. Tuo lähtökohta ei kuitenkaan saa peittää näkyvistämme sitä tosiasiaa, että useimmat UT:n kirjoitukset ovat yhtäkaikki juutalaiskristittyjen kirjoittamia. Jaakobin kirjeen kohdalla on siten mitä ilmeisimmin kysymys painotuseroista, joille löytyy hyvät perusteet.

Muodoltaan Jaakobin kirje on tyypillinen kiertokirje. Siinä ei mainita vastaanottajista juuri mitään eikä kirjeen lopussa ole tervehdyksiä. Kirje on kohdistettu Kristuksen seurakunnalle, uudelle Israelille, jonka kaksitoista sukukuntaa elävät hajallaan vainon tähden. Kirjeen ainoana tarkoituksena on vahvistaa uskovia, jotta he säilyisivät uskossa loppuun saakka. Emme lähde tässä luennossa kiistelemään kirjoittajakysymyksestä, vaan puhumme vain Jaakobista. Kirjeen tekijä voi hyvin olla Jerusalemin seurakunnan johtaja Jaakob, Herran veli (jos verrataan tilannetta Galatalaiskirjeeseen), mutta kirje voi olla nuorempikin. Ainakin se edustaa täydellisesti juutalaiskristillistä opetusta.

Meille luterilaisille suhtautuminen kirjeeseen on tietenkin ambivalentti.

- UT:n kirjeiden johdannoissa Luther kirjoittaa: “Ensiksi: se kuvaa vastoin pyhää Paavalia ja koko muuta Raamattua teot vanhurskaudeksi ja sanoo Jaak. 2:21: ‘Eikö Aabraham, meidän isämme, tullut vanhurskaaksi teoista, kun vei poikansa Iisakin uhrialttarille?’ Pyhä Paavali opettaa kuitenkin päinvastoin Room. 4:2: Aabraham on tullut vanhurskaaksi ilman tekoja, yksin uskosta, ja hän todistaa sen 1. Moos. 5:6 (missä hänelle luettiin vanhurskaus ennen kuin hän uhraisi poikaansa). Voitaisiinhan tätä kirjettä kyllä auttaa ja keksiä selitys tälle teoista vanhurskautumiselle; kuitenkin ei sitä voida sillä puolustaa, että se 1. Piet. 2:21 ss. sovittaa tekoihin 1. Moos. 15:6:n lauseen, (joka puhuu yksinomaan Aabrahamin uskosta eikä hänen teoistaan, niin kuin Paavalikin sen esittää Room. 4:3). Sen tähden voidaan tästä puutoksesta päättää, että kirje ei ole minkään apostolin kirjoittama.”

- Lutherin selitystä ohjaa suuri periaate: “Mikä ei opeta Herraa Kristusta, se ei ole apostolista siitä huolimatta, vaikka Pietari ja Paavali sitä opettaisivat. Toiselta puolen, mikä saarnaa Kristusta, on apostolista, vaikkapa Juudas, Hannas, Pilatus tai Herodes sen tekisivät.”

Olennaisiksi teologiseksi kysymykseksi jää, miten uskon hedelmien painottaminen ja Paavalin opetus uskonvanhurskaudesta ilman tekoja sopivat yhteen. Onko Jaakobin kirje vähäarvoinen ”olkikirje”, kuten termi kuuluu, vai aito Kristuksen evankeliumin kirje?

Jaakobin kirjeen uskonkäsitys

Jaakobin kirjeen omalaatuisuutta on joskus pidetty niin merkittävänä, että tutkijat ovat ihmetelleet, puhutaanko siinä ollenkaan samasta uskosta kuin muualla Uudessa testamentissa. Kirjettä on pidetty lakihenkisenä ja sen opetus on nähty uskovaa rasittavana. Tuollainen näkemys on kuitenkin aivan virheellinen. Siksi aivan ensimmäiseksi tuleekin katsahtaa kirjeen opetukseen Jeesuksesta.

Kirjeen alussa esitellään kirjoittaja: se on Jaakob, Jerusalemin seurakunnan johtaja, Herran veli, jolla oli ensimmäisellä vuosisadalla suuri arvo seurakunnan johtajana (Ap. t. 15:5-13; 21:18; Gal. 1:19; Jaakob oli edustanut harrasta juutalaista hurskautta ja saattoi olla jopa entinen fariseus!). Hän oli seurakunnan “pylväitä” ja myös ylösnousemuksen todistaja (1. Kor. 15:7). Kirjeessä Jaakob ei rohkene kutsua itseään Herran veljeksi, vaan sanoo olevansa Kristuksen palvelija. Hänenkin “sielunsa läpi on käynyt miekka” (kuten äiti-Mariasta sanottiin). Jaakob oli joutunut ihmeellisen asian eteen:

Jumala todisti hänen oman veljensä olevan luvattu Messias ja koko maailman Vapahtaja. Voimme vain aavistella, minkälaisen kamppailun Jaakob on käynyt ennen tuon asian tunnustamista.

Kirjeen soteriologinen ydin löytyy toisen luvun alusta: “te, jotka uskotte meidän Herraamme Jeesukseen Kristukseen, kirkkauden Herraan, älkää erotelko ihmisiä” (2:1).

Tämä lause täytyy lukea hitaasti, aivan kuten eksegeetit aina neuvovat. Ensinnäkin siinä mainitaan *pistis*, usko. Jaakobin käsitys uskosta ei ole VT:n liittoukollisuutta, vaan uskoa Jeesukseen – aivan kuten kaikkien apostolisen kristikunnan ihmisten usko.

Toiseksi lauseessa esiintyy alkukielessä varhainen uskontunnustus: *kyrios heemoon Ieesous Khristos* /Jeesus Kristus on meidän Herramme. Tämä yksinkertainen tosiasia jää toisinaan käännosten varjoon (tosin 1992 käännos on tässä parempi. Jaakobin seurakunnan jäsenet ovat tunnustaneet tämän uskon. Se tarkoittaa, että he eivät ole laittaneet toivoaan juutalaiseen perinteeseen tai lakihurskauteen. Sen sijaan toivo kiinnittyy samaan kohtaan kuin Paavalilla: Jeesus on Herra.

Kolmanneksi lyhyestä lauseesta löytyy vielä yksi timantti: pääsiäisen Herra on kirkastettu Jeesus. Jaakobin seurakunta uskoo “kirkkauden Herraan”. Siksi Jaakobin usko on sama kuin muun Uuden testamentin usko. Sen keskuksena on ylösnoussut Vapahtaja, joka on korotettu taivaan ja maan Herraksi. Juuri siinä on ylösnousemususkon ydin. Jeesus on korotettu Herraksi, eikä kukaan voi tulla Isän luo muutoin kuin hänen kauttaan. Pelastus riippuu tuosta tunnustuksesta: Jeesus Kristus on Herra (vertaa Room. 10:9; Ap. t. 2:36).

Mitä ajatella uskonvanhurskaudesta?

Vasta tällaisen lähtökohdan jälkeen voimme siirtyä pohtimaan vanhurskauttamista. On aivan selvää, että pelkästään kirjeen tekstiä lukiessa jännite Paavalin kirjeisiin syntyy. Jaakobin kirjeen opetus kuuliaisuudesta on muotoiltu niin, että se näyttää olevan sanasta sanaan Paavalin opetuksen vastainen. “Mitä hyötyä siitä on, jos joku sanoo uskovansa mutta häneltä puuttuvat teot? Ei kai usko silloin voi pelastaa häntä?... Näette siis, että ihminen osoittautuu vanhurskaaksi tekojen, ei ainoastaan uskon perusteella” (2:14, 24). Paavali puolestaan opetti: “tiedämme, ettei ihminen tule vanhurskaaksi tekemällä lain vaatimia tekoja, vaan uskomalla Jeesukseen Kristukseen... Eihän kukaan ihminen tule vanhurskaaksi tekemällä, mitä laki vaatii” (Gal. 2:16). Onko tuo ristiriita sovittamaton?

Tietyt lauseet vielä pahentavat asiaa. Jos joku sanoo keskustelun tuoksinassa: “Sinulla on usko, minulla teot”, Jaakob vastaa: “Näytä sinä minulle uskosi ilman tekoja, minä kyllä näytän sinulle uskon teoillani” (2:18). Teot näyttävät painottuvan entisestään.

Kaikkein hurjin esimerkki löytyy jakeesta 21: “Eikö meidän isämme Abraham, osoittautunut vanhurskaaksi tekojensa perusteella, kun hän vei poikansa Iisakin uhrialttarille?” Tämä kohta on Jaakobille todiste siitä, että Abrahamin usko on “uskollisuutta”. Mikä siis voi lieventää jännitettä Paavalin kanssa, kun sama kertomus “Room. 4:2) korostaa, että Abraham on esimerkki siitä, että Jumala vanhurskauttaa jumalattoman – joka mitä ilmeisimmin ei kykene tekohin.

Siksi vastakkainasettelu Jaakobin ja Paavalin välillä tuntuu järkyttävältä: “Näette siis, että ihminen osoittautuu vanhurskaaksi tekojen, ei yksistään uskon perusteella” (2:24). Ei ihme, että Luther pillastui.

Onko Raamattu siis ristiriitainen?

Ongelman ratkaisu on lopulta yllättävän yksinkertainen. Jaakobin ja Paavalin välinen ero on siinä, että he tarkoittavat vanhurskaudella noissa kohdissa eri asiaa. Paavali tarkoittaa sillä pelastusta ja puhuu pelastavasta uskosta. Kun Paavali toteaa, että ihminen ei voi vapautua synneistään ja pelastua omien tekojensa ansiosta, hän tarkoittaa, että kukaan ei voi päästä osalliseksi Jumalan armosta ja Jumalan valtakunnasta ilman Kristusta. Kukaan ei voi myöskään tulla seurakuntaan ilman uskoa korotettuun Herraan. Jaakob puolestaan tarkoittaa vanhurskaudella Jumalan tahdon mukaista elämää ja kuuliaisuutta. Uskon syntymisen osalta hän ei opeta eri tavalla. Hänenkin mukaansa syntinen voi tulla pelastuksen valtakuntaan vain uskomalla korotettuun Kristukseen. Jos uskova ei kuitenkaan elä

kuuliaisena Jumalan tahdolle, hänen uskonsa on turha. Se ei kannu hedelmää, vaan johtaa kadotukseen.

Hieman teologisempaa kieltä käyttääksemme voidaan sanoa, että Jaakob on huolissaan antinomismista. Hän edustaa siis sitä juutalaiskristillisyyden suuntausta, joka epäili Paavalin kehottavan uskovia elämään Jumalan lain vastaisesti. Kyseessä on kiista, johon Paavali on suoraan viitannut Roomalaiskirjeessä: ”Tehdään vain paha, niin saadaan aikaan hyvää” (3:8). Paavali on omissa kirjeissään vastannut vääriin syytöksiin. Hänen käsityksensä kuuliaisuudesta on yhtä tiukka kuin Jaakobin. Paavali varoittaa kristittyjä antamasta periksi synnille. ”Te olette näet kutsutut vapauteen, veljet; älkää vain salliko vapauden olla yllykkeeksi lihalle, vaan palvelkaa toisianne rakkaudessa. Sillä kaikki laki on täytetty yhdessä käskysanassa, tässä: ‘Rakasta lähimmäistäsi niinkuin itseäsi’.” (Gal. 5:13-14, 1938).

Tässä tilanteessa on syytä muistaa merkitysteorian ja semantiikan yksinkertainen sääntö. Sanoilla ei ole vain yhtä merkitystä. Sen sijaan sanat saavat merkityksen lauseissa, siinä lauseyhteydessä, jossa niitä käytetään. Jaakob ja Paavali käyttävät juutalaisille oppineille tärkeitä hurskautta kuvaavaa ”vanhurskauden” (*dikaiosyne*) sanaa eri yhteyksissä – siitä huolimatta, että lainattu VT:n kohta Abrahamista (1. Moos. 5:6) on sama. Paavali käyttää sanaa puhuessaan siitä, kykeneekö kukaan lisäämään Kristuksen työhön mitään. Apostolin mielestä ei kykene. Jaakob käyttää samaa sanaa puhuessaan kuuliaisuudesta: onko uskon hedelmänä vanhurskaus, vai voiko ihminen pysyä synnissä ja pelastua? Teot todistavat uskon hedelmästä.

Usko ilman tekoja on kuollut

Ristiriita Jaakobin ja Paavalin välillä onkin näennäinen ja virheellinen. Kumpikaan ei pyri lakihenkisyyteen eikä lain kieltämiseen. Molempien ajattelua ohjaa suuri periaate: usko ilman tekoja on kuollut (Jaak. 2:17). Paavali allekirjoittaa tämän. Jos ihminen pysyy seurakuntaan tultuaankin synnissään, hän on tehnyt turhaksi sen uskon, joka tunnustaa ”Jeesus on Herra”. Kuoleman voittaminen ja ylösnousemuksen sanoma eivät enää ole hänen pelastuksensa lähde. Galatalaiskirjeessä Paavali kirjoittaa, että ”lihan teot” ovat ilmeiset, ja ne houkuttavat koko ajan uskovia. Siksi hän varoittaa yhtä vakavasti kuin Jaakob: ”jotka semmoista harjoittavat, eivät peri Jumalan valtakuntaa” (Gal. 5:21).

Korinttilaisia Paavali puolestaan muistuttaa, että huorintekijät, pilkkaajat ja varkaat on poistettava seurakunnasta (1. Kor. 5:11). Tiitus-kirjeessä apostoli puolestaan toteaa armon kasvattavan meitä ”hylkäämään jumalattomuuden ja maailmalliset himot ja elämään hillitysti, oikeamielisesti ja Jumalaa kunnioittaen tässä maailmassa, kun odotamme autuaan toivomme toteutumista, suuren Jumalan ja Vapahtajamme Jeesuksen Kristuksen kirkkauden ilmestymistä” (Tiit. 2:12s). Myös Jaakob opettaa kristityn kuuliaisuudesta hienolla tavalla. Hän varoittaa kielen synneistä ja kaikesta himosta. ”Tuomari seisoo jo ovella” (5:9). Herran tulemus on lähellä. Siksi kestäväisyys uskossa tuo pelastuksen. Siitä kasvaa huolenpito: ”joka palauttaa syntisen harhatieltä, pelastaa hänet kuolemasta” (5:20).

Jaakobin kirjeen soteriologia koskee köyhien evankeliumia. Jumalan valtakuntaa ei anneta lakihurskaille. Sen sijaan Jaakob julistaa Kristusta, jonka valtakunta toteutuu seurakunnassa. ”Onhan Jumala valinnut juuri maailman silmissä köyhät olemaan uskossa rikkaat ja perimään valtakunnan, jonka Jumala on luvannut häntä rakastaville.” (2:5). Kristuksen seurakunta on langenneen Israelin vastakohta. Siksi uskovat haluavat noudattaa Herransa tahtoa kaikessa. Tähän Jaakob myös kehottaa lukijoitaan: olkaa kärsivällisiä ”Herran tuloon asti”.

Jaakobin kirjeen pareneesi ja Jeesuksen opetus

Jaakobin kirjeen erikoisuutena on pidetty sitä, että kirje sisältää monia viittauksia suoraan Jeesuksen puheisiin. Erikoisuus on kuitenkin sekin pieni näköharha. Jaakob ei viittaa evankeliumikertomuksiin juuri sen enempää kuin Paavali. Hänen lyhyt kirjeensä vain sisältää tiiviissä

muodossa samoja aiheita, jotka Paavalin kirjeissä esiintyvät hajallaan. Jeesuksen opetusta seuraten Jaakob rohkaisee kristittyjä vahvaan uskoon. Vain luottamus Jumalaan kaikessa elämisessä antaa kestävyyttä koetuksissa (1: 2-6; vertaa Matt. 5:11,12,48; 7:7). Epäuskon siemen on himossa (1:14), joka saa ihmisen lankeamaan pois Jumalan tahdosta. Oikea usko elää jatkuvassa parannuksen tekemisessä ja kammoaa syntiä (1:21). Kukaan ei saa tehdä syntiä hyvällä omatunnolla (1:23-25).

Jaakobin mukaan Jumala valitsee köyhät (2:5), aivan kuten Jeesus opetti: “autuaita ovat (hengessään) köyhät, sillä heidän on taivasten valtakunta” (Matt. 5:3). Jumalan valtakunta piiloutuu uskon paradoksiin: se ei näy kunniasa ja voimassa, vaan köyhyydessä ja heikkoudessa. Samoin opetti Paavali (1. Kor. 1:26s.). Jaakobin mukaan laki täytetään rakkauden “kuninkaallisen” lain mukaisesti lähimmäisen rakastamisessa. Tässä kaikki käskyt löytävät täyttymyksensä (2:8-11). Sama ajatus löytyy Paavalilta (Room. 13:8s.). Pelastavan vanhurskauden kohdalla Jaakob taas vetoaa Aabrahamin saamaan lupaukseen, vaikka lainauksen tulkinta onkin synnyttänyt selittäjien kohdalla kiistaa (vrt. Room. 4:2-4).

Synnin kuvaamisessa Jaakob puhuu Jeesuksen tavoin paljon puheen synneistä. Vastaavia kohtia löytyy Paavalin pareneesista runsaasti. Lisäksi Jaakobille synnin alkusyy on Vuorisaarnan varoitusten tapaan himossa (4:1). Juuri tätä vastaan Paavali kaikkein vakavimmin varoittaa lukijoitaan (Room. 6:12). Lisäksi sekä Jaakob (4:16) että Paavali varoittavat ylpeästä mielestä ja kerskailusta. Jopa vannomisen kieltävä lainaus (5:12) on molemmilla samassa muodossa (vrt. 2. Kor. 1:17). Myös eskatologia yhdistää evankeliumeja lainaavaa Jaakobia ja samaan tapaan kirjoittavaa Paavalia. Molemmat kehottavat lukijoitaan olemaan kärsivällisiä Herran tulemukseen saakka (5:7). He korostavat sitä, että Herran tulo on lähellä. He varoittavat tuomitsemasta toisia, jotta ihmisiä itseään ei tuomittaisi. Ja he kutsuvat Herraa tuomariksi, joka tuo oikeuden kaikille katsomatta ihmiseen.

Jaakobin kirjeen tarkastelu ei ainoastaan osoita, miten apostolisissa kirjeissä käytettiin evankeliumimateriaalia. Se muistuttaa myös, että Paavali on käyttänyt evankeliumikertomuksia samaan tapaan. Molemmat käyttävät samoja avainkohtia rakkauden laista, pelastuksesta ja eskatologiasta. Rinnakkaisuudet ovat merkittävämpiä kuin erot muotoiluissa. Kirjeen varsinaiseksi jännitekohdaksi jää vain keskustelu vanhurskaudesta – jossa siis lopulta oli kyse vain kuuliaisuudesta, jota molemmat pitävät välttämättömänä.

Pyrkiikö kirje vastustamaan tietoisesti Paavalia?

Jäljellä on vielä mielenkiintoinen kysymys. Onko kirjeen Jaakob halunnut tietoisesti kirjoittaa Paavali ja hänen opettamiaan seurakuntia vastaan?

On selvää, että varhaisessa kristillisyydessä oli erilaisia suuntauksia. Paavalin kirjeiden ja Apostolien tekojen perusteella voimme helposti päätellä, että monia jännitteitä löytyi, ja usein aiheet koskivat nimenomaan suhtautumista juutalaiseen perinteeseen. Mitä lain säädöksiä tulisi yhä noudattaa? Paavali oli näissä aiheissa hyvin vapaamielinen moniin muihin verrattuna.

Jokainen Raamatun lukija tietää, että kysymys ympärileikkauksesta oli keskeinen vedenjakaja. Paavali joutui kiistelemään aiheesta monen seurakunnan kanssa. Vaikka aihe oli vaikea, ratkaisu löytyi vähitellen: pakanaudesta kääntyneiltä ei vaadittu ympärileikkausta.

Ketkä Paavalia sitten vastustivat? On vaikea tehdä tarkkaa eroa eri ryhmien välille, mutta jotain voimme historiasta tietää. Ensinnäkin häntä vastustivat juutalaiset oppineet, jotka olivat yhtä kiivaita kuin Saulus itse oli ollut ennen kääntymystään. Paavali otettiin usein kiinni ja häntä kivitettiin ja ruoskittiin. Paavalin ajateltiin epäilemättä turmelevan aitoa juutalaista uskoa. Toiseksi Paavali mainitsee “valheveljet”, jota olivat judaisteja: he yrittivät saada seurakuntalaisia noudattamaan juutalaisia tapoja. Nämä miehet toimivat seurakuntien sisällä.

Hankalin tilanne oli suhteessa suuriin apostoleihin, joita Paavali periaatteessa kunnioitti suuresti. Antiokiassa hän oli riitautunut jopa Pietarin kanssa, koska tämä ei enää syönyt yhdessä pakanakristittyjen kanssa (Gal. 2). Tähän yllyttäneet miehet olivat tulleet nimenomaan “Jaakobin luota” Jerusalemissa. Kyse on voinut olla yhteisestä ateriala eli ehtoollisesta. Mutta toisaalta Paavali joutui usein kiistelemään myös pakanallisesta kaupasta ostetusta lihasta. Tuleeko kristittyjen syödä vain kosher-ruokaa? Paavalin mukaan se ei sovi evankeliumin oppiin.

Heijastaako Jaakobin kirje jännitteitä apostolien kanssa? Viitaus Abrahamiin tukisi tällaista vaihtoehtoa. Se selittäisi, miksi kirjeessä tosiaankin väitetään sanatarkasti, että “ihminen tulee vanhurskaaksi teoista”. Saattaa olla, että Jaakobin kirje kertoo meille sellaisista seurakuntien sisällä olleista jännitteistä, joihin viittaa myös Roomalaiskirjeen 3. luku. Siellähän Paavali toistelee seurakunnan sisältäkin nousevia pelkoja antinomismista: “Tehkäämme pahaa, että siitä hyvää tulisi” (Room. 3:8). Jaakobin kirje on tavallaan: “Korjauksia Paavalin opetukseen 1-3”.

Voi olla hämmentävää, että Uutta testamenttia lukiessa törmää seurakuntien johtohenkilöiden välisiin riitoihin. Toisaalta niiden olemassaolo tietysti osoittaa, että Raamatun kirjoittajat eivät ole yrittäneet siloitella todellisuutta – mikä on rehellistä. Toisaalta kuitenkin moni odottaisi, että seurakunnat olisivat alussa olleet aivan sopuisia. Tässä varmaankin realismi voittaa. Kun Paavalin kirjeitä lukee ajatuksella, käy pian ilmi, että seurakunnat olivat varsin riitaisia paikkoja ja myös alttiita väärälle opetukselle. Siksi Jaakobin kirjeen lukija voikin lohduttautua kahdella asialla. Ensinnäkin Jaakobin seurakunnan usko on sama, kuin kaikkien muiden: Jeesus on Herra. Hän uskoi ylösnousemukseen ja odotti Herran palaavan takaisin asettamaan kaiken kohdalleen. Lisäksi hän piti Jeesuksen opetusta ja “kuninkaallista” lähimmäisenrakkauden lakia niin suurella arvolla, että se nousi koko Vanhan testamentin perintöä korkeammalle. Jännitteet eivät koskeneet uskon sisältöä, vaan sitä, että seurakunnassa synnille ei enää saa antaa edes pikkusormeja. Ja kuten huomasimme, onneksi Jaakob ja Paavali olivat tästä asiasta täysin samaa mieltä.

Oliko Luther siis väärässä?

UT:n kirjoitusten esipuheissa Luther tosiaankin piti Jaakobin kirjettä heikkona ja epäili tästä syystä sen apostolisuutta – eli sopivuutta apostoliseen evankeliumin sanomaan. On syytä toistaa hieman pidempänä alun sitaatti.

“Ensiksi: se kuvaa vastoin pyhää Paavalia ja koko muuta Raamattua teot vanhurskaudeksi ja sanoo Jaak. 2:21: "Eikö Aabraham, meidän isämme, tullut vanhurskaaksi teoista, kun vei poikansa Iisakin uhrialttarille?" Pyhä Paavali opettaa kuitenkin päinvastoin Room. 4:2: Aabraham on tullut vanhurskaaksi ilman tekoja, yksin uskosta, ja hän todistaa sen 1. Moos. 5:6 (missä hänelle luettiin vanhurskaus ennen kuin hän uhraisi poikaansa). Voitaisiinhan tätä kirjettä kyllä auttaa ja keksiä selitys tälle teoista vanhurskautumiselle; kuitenkin ei sitä voida sillä puolustaa, että se 1. Piet. 2:21 ss. sovittaa tekoihin 1. Moos. 15:6:n lauseen, (joka puhuu yksinomaan Aabrahamin uskosta eikä hänen teoistaan, niin kuin Paavalikin sen esittää Room. 4:3). Sen tähden voidaan tästä puutoksesta päättää, että kirje ei ole minkään apostolin kirjoittama.”

Lutherin omasta näkökulmasta katsottuna Jaakob kirjoittaa väärin juuri tärkeimmässä aiheessa: “Mutta tämä Jaakob ei tee muuta kuin ajaa lakiin ja sen tekoihin. Sen lisäksi hän heittäytyy asiasta toiseen ilman järjestystä niin, että minusta näyttää, että hän on ollut joku hyvä ja hurskas mies, joka on koonnut muutamia apostolien lauseita ja pannut ne sitten paperille; tai on kirjeen ehkä joku toinen kirjoittanut hänen saarnansa perusteella. Hän nimittää Jaak. 1:25 lakia vapauden laiksi, kun taas Paavali nimittää sitä orjuuden, vihan, kuoleman ja synnin laiksi (Gal. 3:23 s., Room. 4:15; Room. 8:2).”

Koska Luther määritteli apostolisuuden teologian sisällön mukaan, aiemmin esitetty periaate ohjasi hänen tulkintaansa: “Mikä ei opeta Herraa Kristusta, se ei ole apostolista siitä huolimatta, vaikka Pietari ja Paavali sitä opettaisivat”. Lutherin esipuheessa Jaakob saakin ankaran tuomion: “Lyhyesti: hän on tahtonut vastustaa niitä, jotka luottivat uskoon ilman tekoja, mutta ei ole hengellä, ymmärryksellään ja sanoilla pystynyt siihen ja repii Raamattua. Hän asettuu siten Paavalia ja koko Raamattua vastaan ja tahtoo saada lain opettamisella aikaan sen, mitä apostolit saavat aikaan innostuttamalla rakkauteen. Sen tähden en minä tahdo pitää sitä Raamatussani oikeitten pääkirjojen joukossa; en tahdo siten kuitenkaan estää ketään asettamasta häntä niin korkealle kuin tahdo, sillä siinä on muuten monta hyvin hyvää lausetta. Yksi mies ei ole mikään mies maallisissa asioissa; kuinka pitäisi sitten tällä ainoalla aivan yksin olla vastoin Paavalia ja muuta Raamattua arvoa?”

Oliko Luther siis väärässä? Nykyisen eksegetiikan mukaan hän tietenkin oli väärässä. Termejä ei pidä sekoittaa. Vanhurskauttamisopin ja pareneesin välillä on tehtävä juuri se ero, mitä Luther itse

tarkoittaa hienolla opetuksellaan uskon ja rakkauden erottamisesta, kuten hän yhdessä postillassa kirjoittaa: “Uskossa meiltä ei puutu mitään ja meillä on kaikkea yltä kyllin. Rakkaudessa palvelemme jokaista. Uskossa vastaanotamme hyvyyksiä (Güter) ylhäältä Jumalalta. Rakkauden välityksellä me sallimme näiden hyvyyksien mennä alhaalta lähimmäisillemme.” Vaikka uskon ja rakkauden erottelua on käytetty myöhemmässä teologisessa tulkinnassa myös väärin, se ei saa estää meitä muistamasta jaon oikeata käyttöä. Tämän tulkinnan kontekstissa Paavali puhuu siis uskosta, Jaakob rakkaudesta.

Luterilaisen tulkinnan korjaus

On mielenkiintoista, että eräiden myöhempien käännösten johdantoihin otetuissa teksteissä joko Luther itse tai joku luterilainen teologi korjaa ensimmäisen esipuheen tulkinnan. Tällainen vanhalla suomen kielellä kirjoitettu johdanto löytyy suomennetuista Raamatuista.

– “Pyhän Jakobin Epistolasta on myös muinaisten opettajain seassa epäily ollut, enimmiten sentähden, että se näkyy l. 2: 14, 21, 25, opettavan lain töistä, niinkuin niiden kautta pitäis vanhurskaaksi ja autuaaksi tultaman: jota vastaan pyhä Paavali monessa paikassa opettaa, että me tulemme autuaaksi ainoasti uskon kautta Kristuksen päälle, ilman lain töitä, Rom. 3: 28. Eph. 2: 8.”

– “Kuitenkin pidetään nyt myös tämä kirja, niinkuin se onkin, oikiana apostolin oppina kaikilta oikeilta opettajilta. Sillä ei tässä ole yhtään vastahakoisuutta; vaan nimitetyssä luvussa puhutaan ulkokullatuista, jotka ovat ainoastaan nimeltä kristityt, suullansa kerskaavat uskosta, vaan työllänsä toista osoittavat. Ei tässä puhuta oikiasta uskosta, joka ei koskaan ole ilman hyviä töitä, vaan turhasta luulosta, paljaasta tiedosta, eli uskon varjosta, joka ei ketään autuaaksi tee. Ei p. Jakob tässä siitä puhu, kuinka syntinen taitaa vanhurskaaksi ja autuaaksi tulla Jumalan edessä, josta p. Paavali ennen nimitetyissä paikoissa opettaa, vaan siitä ainoastaan, kuinka ihmisen pitää uskonsa ulkonaisesti näyttämän sen hedelmillä, eli hyvillä töillä. Tärkeimmästi: p. Jakob puhuu uskon merkeistä ja hedelmistä, että hyvä puu ei taida olla ilman hyviä hedelmiä, Matt. 7: 17, 18. Vaan p. Paavali kirjoittaa vanhurskauden syystä, eli tekiästä, joka on meidän puoleltamme Jumalan armon ja Kristuksen ansion vastaanottavainen usko: Siinä ei ole töiden siaa, jotka muutoinkin ovat puuttuvaiset ja saastaiset.”

– Luterilaiset ovat siis pitkään ymmärtäneet, että Jaakobin kirje puhuu uskon hedelmistä. Sillä kentällä kirje on täysin yhdenmukainen Paavalin opetuksen kanssa. Emme voi siten sanoa, että vasta nykyinen eksegetiikka olisi ratkaissu kirjoittajien välisen ongelman. Mutta voimme ilolla oppia sekä vanhoista teksteistä että nykyisistä tarkoista tulkinnoista.

Itse tapausesimerkki osoittaa, että teologin on syytä jatkuvasti palata alkutekstin ja Uuden testamentin kokonaisuuden pariin. Se on ammattitaitoa, jonka avulla hankalatkin pulmat ratkeavat – ainakin siksi aikaa, kunnes uusia kysymyksiä esitetään entisten tilalle. Teologin työ ei lopu koskaan.